РАЗКАЗ ЗА ВРЪЩАНЕТО НА ЧЕСТНИТЕ МОЩИ НА ПРЕПОДОБНИЯ НАШ ОТЕЦ ИОАН ОТ ГРАД ТЪРНОВО В НЕГОВАТА РИЛСКА ОБИТЕЛ

Написано от очевидец, дякон Владислав Граматик, във "Великия панигирик" на Рилския манастир

След като мина доста време, откакто бяха пренесени честните чудотворни мощи на преподобния наш отец Иван Рилски от град Средец (София) в тогавашната столица, град Търново, и след като бяха станали там чрез тях преславни чудеса, и докато гърци и българи водеха непрекъсната война помежду си – врагът на мира, дяволът, надигна буря против страните на гръцкото царство (Византия), българското, сръбското и другите наоколо на север и на запад; вдигна безбожните перси от изток, които внезапно завоюваха източните и южните части на Византия, стигнаха до Македония и я подчиниха на себе си след силни сражения, а сръбските войски, които тогава бяха в нея, победиха при река Марица и оттам веднага се устремиха срещу сръбското кралство. При лютото сражение на Косово поле се случи да падне във войната жестокият насилник, техният султан Мурад I, когото неочаквано сръбски воини лишиха от живот и който зле изпусна нечестивата си душа. И така, понеже грехът се преумножи, сръбската земя се подчини да плаща данък на турците.

Малко по-късно те завладяха и българските предели като някакво напуснато гнездо. Тъй безбожните войнства се заеха и с оня чуден град, където лежаха чудотворните мощи на преподобния отец, като вършеха кръвопролития всеки ден, без да може някой да спре техния злобен устрем, навсякъде надделяваха с бойни сражения и жънеха големи победи. Разширявайки все повече своя пагубен устрем, те опустошаваха с огън много области с техните честни манастири и божествени храмове и ги предаваха на окончателно запустение. Тогава и свещената Рилска обител на този богоносен отец Йоан, в която той прекара ангелския си живот в плът и която впоследствие благолепно създаде от основи в чест на светеца знаменитият кесар Хрельо, в монашество наречен Харитон монах, беше разрушена и окончателно запустяла. И остана така доста години. А как след това бе обновена в първото си благолепие с Христовата благодат и как бяха върнати чудотворните мощи на преподобния от славния град Търново в същата обител, ще разкаже предстоящото слово...

След известно време, като престанаха войните и разстроените народни работи утихнаха, имаше трима мъже, благоговейни и благородни, българи по произход, които живееха в село Граница при град Велбъжд (Кюстендил), украсени със сана на свещенството, братя по плът, синове на блажения Крупнишки епископ господин Иаков, който много добре пастирстваше като светител в ония дни сред тамошното Христово стадо. Единият от тях се наричаше Иоасаф, който първенствуваше в техния живот още отначало, вторият се наричаше Давид и третият Теофан. И тримата, след като изпратиха при Бога своите съпруги и се отказаха от всичко светско, приеха върху си благото Христово иго (приеха монашество) и като се умилиха от страх Божий, напуснаха родното си място и се преселиха в Рилската пустиня.

При това не всички заедно, а един след друг. И понеже намериха всички здания напълно разрушени с изключение на църквата и кулата, пак възстановиха всичко от основи с Божията помощ и

благолепно го украсиха, като положиха много труд и изразходваха много средства. И не само те самите и братството на манастира извършиха това, но се присъединиха и някои боголюбиви мъже. Мнозина не само от близките места, но и отдалече, привличани прилежно към боголюбива ревност като от някакъв одушевен магнит, се стичаха с голяма вяра и носеха приношения на светата обител всеки според силата си, а най-вече на празника на светеца, и придобили от това голяма полза, се връщаха пак у дома с радостна душа. В продължение на доста време, като уредиха светата обител, те представляваха образец и устав на добродетелен живот за всички свои подчинени с трудовете и подвизите си, в каквито винаги се упражняваха: прекарваха времето си в голямо търпение, молитва и пение, в пост и четене на божествените слова.

След като навсякъде се разнесе слухът за тях, в манастира дойде презвитер Иаков, протойерей на град Филипопол (Пловдив), който им съобщи за чудотворния ковчег на преподобния Иван, че от много години лежал скрит и неизвестен в Търновската архиепископия, но по онова време вече открито се показва на външни посетители, и че той самият го бил видял: бил там по работа със своя митрополит, поклонил се с мнозина други пред свещените мощи на преподобния и си изпросил от свещениците една частица от тях за благословение. Като чуха това от почитаемия презвитер, настоятелят на обителта, преподобният йеромонах Давид - понеже вече беше отишъл при Господа старшият брат Иоасаф, който беше пръв настоятел на обителта и който положи първа основа на добродетелта в нея - и останалото братство в Христа много се зарадваха в душите си и по-подробно го разпитваха за това. След известно време при тях дойде и друг свидетел, който разказваше същото: и той също така бил в Търново по някакъв случай и видял чудотворния ковчег на светеца със собствените си очи и добре се осведомил за него. Но те все още нямаха твърдото убеждение, че наистина всичко това е така и никак не можеха да повярват на

разказите, защото дотогава никога не бяха чували, че ковчегът на преподобния се намира в Търново – многото изтекло време беше предало тази работа в глъбините на забравата и най-вече поради тежките събития около този град по време на неговото завземане чрез нашествието на варварите. Защото, когато Бог предаде този град в ръцете на враговете заради нашите грехове, тогава намиращите се в него светини бяха разграбвани свободно, поради което се мислеше, че и мощите на преподобния Иван тогава са били отнесени нанякъде. Затова, за да се осведомят по-добре за него, изпратиха един брат от манастира, който познаваше оня край, като му поръчаха внимателно да разузнае всичко и да бъде очевидец на светите мощи, за да може, като се завърне, да им разкаже подробно всичко, което е видял и разбрал.

След като пратеникът огледа всичко според дадената му заповед и скоро се завърна при тях и им каза цялата истина, те веднага съобщиха за това на благочестивата царица Мария, която беше дъщеря на благочестивия сръбски деспот Георги и жена на самодържавния султан Мурад II. Тя живееше тогава не в царския дворец на столицата, а в имението си, където имаше и голямо жилище на юг от град Серес. Пратениците й разказаха всичко и горещо я помолиха да им помогне да пренесат свещените мощи на преподобния от град Търново в неговата честна Рилска обител, за която услуга й обещаваха голяма награда от Бога на небето. А благочестивата и боголюбива царица, щом чу това от монасите, душата й се уязви от божествена любов, склони към тяхната молба и се постара скоро да я превърне в дело. И ето, в подходящо време тя се яви пред самодържавния султан Мохамед II, който тогава държеше скиптъра на царството и който я имаше вместо майка и й оказваше почит във всичко, както никому другиму в своето царство, а и с един виден член на правителството разговаря за светеца, и понеже беше на голяма почит пред царя, не се излъга в надеждата си. Получи заповед от царската власт до търновския

кадия (съдия) да изпълни молбата на монасите с възможната бързина; и като се върна от столицата, повика при себе си монасите в имението, където пребиваваше, и им даде писмото. А те, като го получиха, се върнаха в манастира, колкото беше възможно по-скоро. Свикаха манастирския събор и веднага изпратиха в Търново ония, които определиха да отидат за пренасянето на светеца. А те бяха: йеромонах господин Теофан, йеромонах господин Варлаам, брат Геласий, презвитер Йоан от Белчин и някои други, под началството в тази служба на преподобния йеромонах господин Теофан, който беше брат по плът на тогавашния манастирски игумен и който беше втори след него в манастирското управление. Той беше наистина човек достоен по разума си и опитен в Божествените Писания, а най-вече превъзхождаше доста много манастирските обитатели с постническите си подвизи и с остротата на ума си.

Когато пратениците стигнаха в българската столица Търново, първенците на града узнаха причината на тяхното идване и вдигнаха голям шум и вълнение сред народа, за да не им бъде разрешено в никой случай да изнесат мощите на светеца от техния град, но по всякакъв начин да бъдат върнати без успех. След като стана голям спор между тях, който продължи цели три дни и се вдигна голямо вълнение сред народа, двете страни по взаимно съгласие се отнесоха към градския кадия (съдия) да разреши техния спор. И когато монасите дадоха царското писмо на съдията, което му заповядваше бързо да даде на пустинните мъже пустинния светилник Йоан, съдията веднага предаде в техни ръце желаното от дълго време съкровище, всечестния ковчег на богоносния светец, и така крамолата получи своя край и спорът на двете страни се разреши. Тогава монасите с много почит и радост веднага взеха ковчега на светеца, обвиха го с чисти плащаници, помазаха го с благовонни масла и вече не намираха смисъл да остават в града, а веднага на другия ден излязоха от града и като поставиха ковчега на светеца

върху едно животно, поеха пътя към своя манастир, без някой от града да ги изпрати с изключение на някои бедняци и няколко монаси. Същия ден около 12 часа стигнаха до някаква река, която се нарича от местното население Росица и която не е на голямо разстояние от града. И понеже тогава тя беше наводнена така, че беше изпълнила цялото си корито и никой не можеше да я премине заради многото вртопи и непристъпни струи, монасите бяха обхванати от голяма скръб и бяха в недоумение какво да правят. Но внезапно им се яви нещо като благоуханен дим, който излизаше от ковчега на преподобния, и изпълни цялото онова място на два часа разстояние. Тогава те веднага получиха смелост, навлязоха в реката, преминаха я без никаква вреда, носени от молитвите на светеца, и поеха своя път с радост и веселие.

Когато наближиха към град Никопол и щяха да влязат в града, на два километра ги посрещна един велможа Богдан, който, бидейки твърде христолюбив, имаше голяма вяра в светеца. И като влязоха заедно с него в града и в неговите палати, внесоха ковчега на светеца в неговата молитвена стая, където бяха запалени много свещи и благоуханен тамян с други аромати. След това влязоха в църква и извършиха божествената служба на светите Христови Тайни в името на светеца и се върнаха в къщата, където бяха удостоени с много внимание на готовата и изпълнена с голямо изобилие трапеза. Там се събра без малко целият град, мало и голямо, като се веселяха и пееха божествени песни, а държавният мъж предстоеше заедно със своите слуги гологлав и не пожела да седне на своя стол до 10 часа вечерта. Като свърши така този пир, всички се разотидоха по домовете си. Сутринта, като станаха, изпяха обикновените песни (утринята) и като приготвиха всичко за заминаването, пак се чуваше някакъв шум, понеже целият град се беше събрал за изпращането на светеца. И пак се появи голямо благоухание от ковчега на светеца, което не престана да тече оттогава през всичките дни и нощи. Споменатият велможа надари богато

носещите ковчега на преподобния и ги снабди предоволно с нужното за път, а те положиха носилото на светеца върху животното, той пък ги изпрати чак до река Осъм заедно с тамошните боляри. И там, като прегръщаха ковчега на светеца и се поклониха на монасите, връщаха се всеки у дома си, като се обръщаха назад.

Раклата с мощите на Св. Крал (Стефан Милутин) в църквата "Св. Неделя" в София Като преминаха ония предели и стигнаха в Средец (София), внесоха ковчега в големия храм "Свети великомъченик Георги", където лежи и свети крал Милутин, наречен Бански, и докато там на един одър лежаха светците и издаваха двойно благоухание за чудо на всички, целият град веднага се стече при тях със свещи и кадила.

Тук монасите сметнаха за добре да предизвестят в манастира за своето пристигане със светеца. И изпратиха един от служителите, като му дадоха следното писмо:

"До честния йеромонах, наш отец и игумен на свещената Рилска обител - господин Давид, и цялото в Христа братство - най-малкият сред монасите Теофан с братята: Да се радват в Господа! Да знаете, че излязохме от търновските предели, добре подпомогнати във всичко от Божията благодат и вашите молитви, като носим със себе си всечестния ковчег на преподобния. И сега сме в град Средец (София), където искаме да останем пет-шест дни и тогава да поемем пътя за манастира. Светиня ви, постарайте се да излезете да посрещнете светеца с подобаващи почести! Молете се за нас!"

След като пуснаха пратеника и се радваха на шестдневен покой, славени и почитани от всички, някаква жена от богатите родове на града направи нов ковчег за светеца от негниещо дърво за 100 гроша, в който и положиха мощите на светеца. А мъжът на тази жена даде шест жълтици, купи светла плащаница и покри с нея ковчега на светеца.

Когато настана седмият ден и след като се извърши славословието на утринното пение, жителите на града узнаха, че монасите искат да тръгнат със светеца и всички заедно се събраха с жени и деца в голямата църква "Свети великомъченик Георги" при митрополията, където обитаваха дошлите със светеца, и решиха помежду си да направят подобаващо изпращане на светеца със свещеници в свещени одежди, със свещи и кадила. Макар и някои от народа да се бояха да не би агаряните да им направят нещо ненадейно, това решение се оказа угодно на всички. И така, заедно с народа, като вдигнаха светеца, множеството избрани мъже на коне, други пеш, множество боси с жени и деца ги изпращаха вън от града на 4 поприща и като се спускаха със сълзи и плач да целуват ковчега на светеца върху носилото, казваха: "Отиваш си от нас, дивни отче, а нас оставяш сираци, както преди!" И удряйки се в гърдите, се връщаха. А велможите заедно със свещеници и монаси направиха шествие с тях чак до мястото, наречено Лешница. И след като ги гостиха там и си взеха мир по обичай (като се сбогуваха), връщаха се у дома. А други вървяха с тях чак до светата обител. Оттам започнаха да носят светеца на своите рамене, като го снеха от животното, което го носеше дотогава.

Като чуха хората от околността за пристигането на светеца, събраха се на река Герман в някакво село, на разстояние от манастира около ден и половина път, и там го чакаха. Но и манастирският игумен, когато узна, че светецът се приближава, вдигна се със своите подчинени, които бяха по това време в манастира – свещеници и братя, и като взеха свещи и най-благоуханни кадила, срещнаха го с почести в споменатото село и почиваха на онова място ден и нощ. Сутринта, като запалиха свещи и кадила и като произнесоха молитва, сам игуменът със свещеници взе мощите на светеца и вървеше пред ковчега, като се радваше и пееше, както някога богоотец Давид пред ковчега на завета. И така вървяха пеша с целия народ до голямата планина Рила. Когато

стигнаха до подножието на планината, игуменът заповяда да седнат и да вкусят храна, за да не се изтощят някои от неядене. И така полегнаха хората по зелената трева, както някога при чудесата на Христа. И там поставиха знак в името на светеца, където и досега всяка година на празника хората правят тържество.

После, като станаха оттам, дойдоха в манастирския метох, наречен Орлица, и в църквата "Свети Апостоли", която сам игуменът на манастира - Давид, бе издигнал от основи на това място, положиха честния ковчег на преподобния, защото на другия ден беше празникът на първовърховните апостоли Петър и Павел. И тържествуваха с народа, и деня почетоха, и на Бога въздадоха благодарствена хвала. Като станаха на другия ден, който е 30 юни, пак игуменът със свещениците и с Крупнишкия епископ господин Йосиф, който беше също така негов брат по плът, взе ковчега и го носеше, а народът следваше пеша и викаше "Господи помилуй", чак до самия мост над метоха. Оттам някои от народа поеха светеца и окрилени от бързотечната лекота на божествения Дух, скоро станаха невидими за тях, защото повече от бързите елени или от летенето на орлите бягаха, и не че те носеха светеца, но самите те невидимо бяха носени от него. И това чудо бе последвано от други чудеса. А те възседнаха коне и ги гонеха, но не можаха да стигнат светеца, нито с очи да го видят, така че мнозина, учудени от това преславно видение, казваха: "Какво ли означава това дивно и преславно чудо?" А мъжете, които носеха светеца, едва с усилие можаха по-късно да задържат ковчега, за да дочакат тях и изостаналия народ.

След това, като тръгнаха оттам и изминаха около половин поприще от това място, ги срещна цялото братство на светата обител с икони и честен кръст на мястото, наречено Върбица, малко по-долу от съединението на двете реки Рила и Илиина, и там образуваха хор заедно и пяха божествени песни, целуваха светинята и един друг, и оттам всички заедно пристигнаха в манастира. И като внесоха ковчега на преподобния в църквата с много почести и

псалмопение, поставиха го на приготвеното място на 30 юни 1469 г., където и досега лежи и е непресъхващ извор на изцеления за пристъпващите с топла вяра.

Като извършиха всенощно бдение и почетоха деня, установиха оттогава всяка година да служат на преподобния всенощно бдение в манастира на първия ден на месец юли заедно със светите безсребреници Козма и Дамян, като празнуват така възвръщането на честните мощи, и да му пеят молебен канон-параклис в четвъртък всяка седмица на годината.

След това изпратиха съобщение на благочестивата царица Мария за светеца и за своето пътешествие. Царицата, като прочете писмото и узна за връщането на светеца, много се зарадва и им написа благодарствено писмо, в което се казваше: "Благодаря на моя Бог, че в наши дни стана връщането на мощите на светеца!" И предаде на пратеника светла плащаница, а за чест на преподобния и за неин вечен спомен. Слава на нашия Бог, който промислително благоволи това, за да се осветят и западните краища на българската земя чрез връщането на мощите на преподобния и да се наставят в доброто сега и винаги и во веки веков. Амин.

© Жития на българските светии (в новобългарски превод) от † Левкийски епископ Партений, том първи, Синодално издателство, София, 1974 година.